

Zöld HORIZONT

Természetvédelem Észak-Magyarországon

Értékkörzés és együttműködés Köztársasági elnöki látogatás a Bükk Nemzeti Park Igazgatóságán

Köztársasági elnök úr a Tar-kőn

Fotó: Baráz Csaba

Sólyom László köztársasági elnök „Értékkörző tájak és emberek Magyarországon” mottójú országjáró sorozata keretében 2009. szeptember 18-án a Bükk Nemzeti Parkba látogatott. Duska József igazgató és Mátrai Károly Répáshuta polgármestere a Bükk hegység szívében lévő településen fogadták a köztársasági elnök urat és kíséretét.

Délután a BNPI munkatársai egy Bükk-fennsíkra tett gyalogútra keretében bemutatták Sólyom Lászlónak a karsztplató fokozottan védett földtani értékeit és változatos élőhelyeit. A Fekete-sár – Tar-kő – Óserdő – Olasz-kapu útvonalon vezetett séta közben az erdős nemzeti park élőhelykezelési és -fenntartási feladatairól, problémáiról is szó esett.

Az államfő szombati programja Felsőtárkányban a Nyugati Kapu Oktató- és Látogatóközpontban kezdődött, ahol Duska József igazgató Juhász Attila Simon felsőtárkányi polgármesterrel fogadta a vendéget, majd Dudás György igazgatóhelyettesel tájékoztatást adtak a BNPI működési területén zajló élőhely-fenntartási, fejlesztési programokról, az eddig elnyert LIFE, KEOP és egyéb pályázatokról, amelyek jelentősen segítik a természetvédelmi szakmai feladatok ellátását. Az államfő a látogatóközpont belső udvarán azoknak az önkormányzatoknak, partnerszervezeteknek, civil szervezeteknek a képviselőivel találkozott, akik erősen kötődnek a természetvédelemhez. Felsőtárkányból továbbindulva az Odorváron a Bükk hegységben zajló erdőgazdálkodásról, a „Pro szilva-módszerről”, valamint a gyakorlati természetvédelem néhány futó programjáról tájékozódott a köztársasági elnök úr, majd Bükkzsércen a térség polgármestereivel, a Thummerer pincészetben neves egri borászokkal találkozott – akik a történelmi borvidék problémáiról tájékoztatták –, Tarnabodon pedig a „befogadó falu” programmal ismerkedett meg. Végezetül a visontai Mátrai Erőműbe látogatott, ahol Valaska József igazgató elnök rövid tájékoztatása után Sólyom László meglekintette az egyik hűtőtoronyban a kénválasztó berendezés működését.

A látogatás utolsó napján, vasárnap, a Kékes alatti hajnali erdőmustrán Duska József igazgató és Pallagi László, az Egererdő Zrt. vezérigazgatója a Mátrai Tájévédelmi Körzet kerek-dombi erdőtüntében bemutatták Sólyom Lászlónak azt az 1999-ben indult kísérletet, amely egy egykorú erdő többkorúvá alakítását szolgálja. Parádáról a BNPI természetvédelmi és vagyonekezelésében lévő Ipolytarnóci Ősmaradványok Természetvédelmi Területére utazott Sólyom László, ahol Duska József igazgató, Szarvas Imre tájegységvezető és Szabó Tibor Ipolytarnóc polgármestere kíséretében meglekintette az Európa Diplomával kiüntetett természetvédelmi terület felbecsülhetetlen értékű természeti kincsét. Az államfő a látogatóközpontban részt vett egy regionális, határ menti együttműködésekről szóló tanácskozáson is, ahol a határ mindkét oldaláról érkezett polgármesterek, közéleti személyiségek három alulról jövő kezdeményezésről tájékoztatták: dr. Serfőző András az Ipoly-hidak Újjáépítéséért Polgári Társulás társelnöke az épülő Ipoly-hidakról, az ipoly-völgyi vasútról és dr. Tardy János címzetes egyetemi tanár a Novohrad–Nógrád Geopark projekt helyzetéről.

A háromnapos feszített ütemű, sodró lendületű program végső tanulsága, a köztársasági elnök úr által megfogalmazott mottó kulcsa az összefogás, a kooperativitás – amely nélkül nem beszélhetünk értékkörzésről.

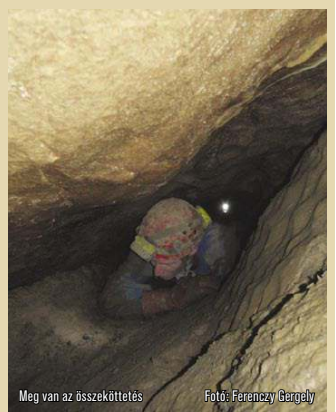
Fotó: Baráz Csaba

Két „barlangos” felfedezés a Bükkben és az Aggteleki-karszton

Egyik hír a Bükk Nemzeti Parkból: ez év októberében bükkői és bakonyi barlangkutatók feltárták az első tipikus átmenőbarlangot Magyarországon. Az „átmenőbarlang” olyan üregrendszer, melynek a vízvezető járata a víznyelőtől a forrásig ismert és bejárható. E különleges barlangrendszer a Bükk-fennsík, a Szivárvány-barlang és a Sebes-barlang összeköttetése révén vált ismertté.

Másik hír az Aggteleki Nemzeti Parkból: ez év novemberében szenzációs sikert értek el az Amphora Búvár Klub kutatói a Kosuth-barlangban található Reménytelen-szifonban. A több mint fél évszázada tartó többszöri kísérlet, próbálkozás után sikerült átjutni a vízzel kitöltött barlangjáraton, ahol megdöbbentő folytatást találtak.

Részletek a 6. oldalon

Meg van az összeköttetés

Fotó: Ferenczy Bergely

Ragadozómadár-körkép Észak-Magyarországról

Az Európai Unió LIFE-Nature programjának támogatásával, a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság koordinálásával, illetve vezetésével természetvédelmi programok indultak a világszerte veszélyeztetett,

Meggűrűzve

Fotó: Palatitz Péter

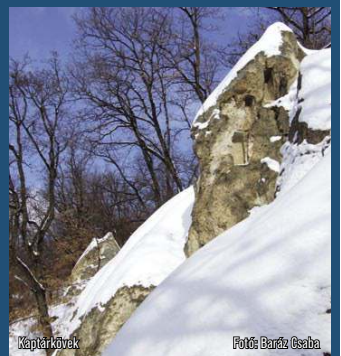
Magyarországon fokozottan védett kerecsensólyom és a kék vércse védelme érdekében. A programok fontos része a műholdas nyomkövetés, amelyet a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület munkatársai végeznek. A madarak befogásában és a nyomkövetők felszerelésében a BNPI munkatársai is részt vesznek. Ennek célja a köborlási, vonulási útvonalak felderítése. Már az eddigi információk – különösen két kerecsensólyom, Piros és Ványa mauritániai és kazahsztáni elpusztulása (lásd: <http://www.mme.hu/hirek/>) – is rávilágítottak arra, hogy hatékony természetvédelem csak széles nemzetközi összefogással lehetséges. A műholdas jeladókkal követett magyar kerecsensólymok és kék vércsék is jelzik, hogy mennyire nagyleptékű és összetett az az ökológiai rendszer, amelyben élünk, hogy e ragadozómadarak közép-európai állományára milyen hatással van az afrikai vagy a közép-ázsiai természeti környezet állapota.

A 2. oldalon beszámolunk a Borsodi-Mezőségben költő kék vércsék és a Zempléni Tájégségben fészkelő baglyok monitorozásának eredményeiről.

folytatás a 2. oldalon

Geopark, kaptárkövek, földtani természetvédelem

A Zöld Horizont jelen számában a legtöbb írás az Észak-magyarországi felvidéki földtani értékeinek védelméről szól, melyek kezdete 1848-ra nyúlik vissza. Ekkor alakult meg a Kubinyi testvérek vidékfelvétel kúriájában, Nógrád vármegyében a Magyarhoni Földtani Társulat. Az itt jelen lévő Kubinyi Ferenc (1796–1874) geológus, paleontológus, archeológus, politikus, a Magyar Tudományos Akadémia tagja az összekötő kapocs a nógrádi geopark létrehozását és a bükkaljai kaptárkövek „ex lege”-védelmét kezdeményező törekvéseknek, melyeket a 4–5. oldalon részletesebben is bemutatunk. Ugyanis Kubinyi Ferenc kezdte meg 1836-ban az ipolytarnóci ősmaradványok feltárását, s ő adott hírt először a bükkaljai kaptárkövekről a Budapesti Szemle 1865. 10. számában megjelent szomolyai útibeszámolójában.

Kaptárkövek

Fotó: Baráz Csaba

Kék vércseink nyomában a Borsodi-mezőségtől Közép-Afrikáig

1. kép: Meggyűrűzött kék vércse tojó
2. kép: Kék vércse tojó
3. kép: Virág jelaóval

3. kép: Virág jelaóval

Az idei évben 153 pár kék vércse költött a Borsodi-mezőség Tájvédelmi Körzet területén, ezzel az elmúlt évek legnagyobb fészkelő állományát regisztráltuk ebben a térségben.

A kék vércse (*Falco vespertinus*) a nyílt, legeltetett pusztai élőhelyek madara, fészkelőhelyét természetes körülmények között a varjúfélék, elsősorban a vetési varjú fészkeiteleit használja. Mind a kék vércse, mind a vetési varjú ragaszkodik

a rövid fűvű, legeltetett gyepekhez, és az itt fellelhető zsákmányállatokhoz. A kék vércse táplálékát elsősorban a különböző egyenes szárnyúak (*Orthoptera*), valamint a barna ásbéka (*Pelobates fuscus*) és a kis rágszálók (döntően mezei pockok) jelentik.

Az elmúlt húsz évben a vetési varjú (*Corvus frugilegus*) magyarországi költőállománya 90%-kal csökkent, és a 2000-es évek elejére a vetési varjú, mint költőfaj eltűnt a Borsodi-mezőség területéről. 2006-ban ezen a területen is aktív gyakorlati védelmi tevékenység kezdődött, „A kék vércse védelme a Pannon régióban 2006–2009” (LIFE05/NAT/HU/000 122) című program keretében – melyről a Zöld Horizont 4. számában (2007. február, 2. évfolyam 1. szám) is beszámoltunk. Ennek során a hiányzó fészkelőhelyek pótlására műfészkek-telepeket alakítottunk ki, valamint 10 kisebb erdőfoltot is telepítettünk. A tájvédelmi körzet megalakulása óta (1989) több mint négyszázötven, különböző típusú, vércsék számára alkalmas

műfészkek kerül kihelyezésre, köztük a LIFE-program keretein belül elkészült 250 új típusú költőláda. A program első évében (2006) 36 pár kék vércse költött a tájvédelmi körzet területén, míg ez a szám 2009-ben 153 párra növekedett.

Vonuló madárfajként a kék vércse több mint 2500 kilométer tesz meg telelőhelyéig, de az őszi kóborlások és gyülekezőhelyek közti mozgások során is jelentős távolságokat járnak be a Kárpát-medencében költő madarak. Három év alatt 311 példány kék vércsét jelöltünk meg színes gyűrűvel.

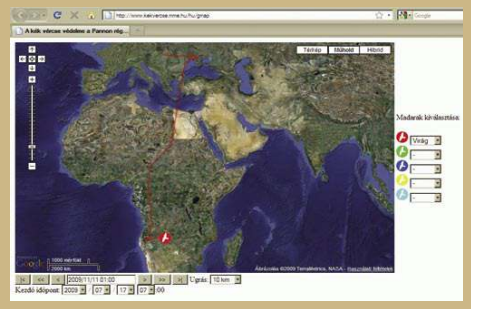
2009. július 17-én a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület munkatársaival közösen egy 5 gramm súlyú műholdas nyomkövetőt helyezettünk fel a területen költő, Virág névre elkeresztelt, harmadik évében járó tojóra. Virág az őszi kóborlás során eljutott a Krim-félszigetre, majd a déli irányú vonulása során a Fekete-tenger partvidékén haladva átrepült Törökország felett. Ezt követően éjszaka is folyamatosan repülve, négy nap

alatt átvágott a Földközi-tengeren és a Szaharán, jelenleg Angola területén tartózkodik. Várhatóan a telet Közép-Afrikában fogja tölteni, de pontosabban csak az idén (a világon először) megjelölt madarak révén tudhatunk meg. Napról napra követjük tehát mozgásukat, amit bárki meglehet – aki kíváncsi Virág és a másik hét, jelaóval felszerelt kék vércse afrikai útjára – az interneten, az alábbi címen: <http://www.kekvercse.mme.hu/hu/gmap>

Seres Nándor – Török Hunor Attila (BNPI – Dél-borsodi Tájegység)

Foto: Paláitz Péter

Az uhu és az uráli bagoly védelme a Zempléni tájegységben

Foto: Petrovics Zoltán

A tájegységben 2009 kora tavaszán újabb költőhelyeken tapasztaltuk az uhu jelenlétét. Legtöbb esetben már hideg januári estéken szóltak a hímek, így idejében elkezdődhetett a költőhelyek felmérése. Március közepére 23 uhupár felkutatása történt meg. Ez az eredmény a korábbi felméréseket bőven túlszámolta, hiszen míg 1985-ben csupán 5 pár

ismertünk, 2007-ben már 10 párt, 2008-ban pedig 15 költőpár fészkelése nyert bizonyítást. Érdemes megemlíteni, hogy 2006-ban csupán a tokaji Nagy-Kopasz hegyen 5 pár költőt sikerrel, ám az idei tavaszon már 6 költőpár jelent meg. Ez annál is inkább érdekes, mivel a hazai állomány legutóbbi években történeti felmérései mintegy 40 költőpárról tudósítanak.

Idén az elsőként lekotlott uhu-tojót már március 5-én találtuk. Ekkortól számítva a többi költőhelyen is elkezdődhetett a kottó uhuk felderítése, ami védelmük biztosítása érdekében fontos feladat. Az április már alkalmas időpont volt a fiókaszám megállapítására is. Idén kevés kivétellel sikeresen költöttek az uhupárok, és két-három fiókat neveltek. Általában

sziklafalakon költöttek, de meglepő helyeken – pl. folyót kiséző löszfalon, vízmosás oldalfalán – is meglepettedt egy-egy pár, mert a táplálkozóterület megfelelőnek és zavartalannak bizonyult.

Az uráli bagoly költései is kedvezően indultak. A Zempléni-hegység erdeiben száz fölötti mesterséges költőláda segíti biztonságos költésüket. Hazánkban e bagolyfajból is itt található a legnagyobb költőállomány: több mint tízéves kutatás alapján 150 párral számolunk. Ezek a párok éveken át a költőhelyükön maradnak, annak ellenére, hogy költésre csak akkor vállalkoznak, ha táplálékállataik, az erdei rágszálók bőségesen megtalálhatók a területen. Utoljára 2006 volt rágszálókban gazdag év, akkor 50 költőládaiban volt sikeres költés. Érdemes

megemlíteni, hogy az ezt megelőző 2005-ös évben csupán 5 költőládaiban volt költés, azonban egyéb helyeken, mint gallyfészkekben vagy természetes odúkban is költött az itt élő állomány.

Az idei évben március 14-én figyeltük meg az első lekotlott uráli baglyot. Ettől kezdődően sorra ellenőriztük az odúkat. Az ellenőrzött költések nagy költési kedvről tettek tanúbizonyságot, hiszen 80%-os odúelfoglalást tapasztaltunk. Több üresen maradt odú esetében megfigyeltük, hogy azokat a kisebb termetű macskabagoly elfoglalta és mivel korábban kezdi költését, lehetetlenné teszi az ott élő uráli bagoly pár fészkelését. A mesterséges odúban tükör segíti a kontrollálást, melynek segítségével egy-két helyen négy, sőt öt tojásos

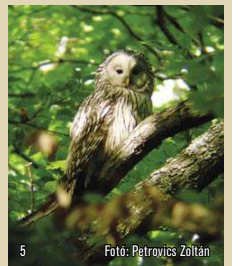

Foto: Petrovics Zoltán

fészkelőket is megfigyelhetünk, bár az átlag ennél kevesebb.

Az idei ősz bőséges madartermése ismét a rágszálók grakációját eredményezheti, mely egyben az őket zsákmányoló bagolyfajok növekvő költési kedvét hozhatja meg.

Petrovics Zoltán (ANPI – Zempléni Tájegység)

Védelemre tervezett területek

Ebben az évben három terület védetté nyilvánítását eljára elindult meg az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság működési területén, melyek esetében elkészültek a kezelési tervek és lezajlottak az egyeztető tárgyalások.

Tarcali község közigazgatási határában, a tokaji Nagy-Kopasz déli lábánál terül el a **Turzó-dűlő**, mely a tokaji történelmi borvidék világörökségi területének része. A több évszázados szőlőművelés ellenére értékes pannon sztyeppvegetáció maradt fenn, olyan fokozottan védett fajok jelentős állományainak

adva otthont, mint a gyapjas csüfű – mely a ritka, fokozottan védett fői boglárka lepkéjének tápnövénye – és a gyapjas ösrózsa, amely hazánkban csak a tokaji Nagy-Kopaszon és a bodrogszegi Várhegyen fordul elő. A 10,7 hektárnyi sztyeppprétfoltot a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium novemberben a 18/2009. (XI.20.) rendeletével természetvédelmi területté nyilvánította.

Az Abaujszántó és Tállya településeket összekötő műúttól keletre magasodik a **Sátor-hegy és a Krakó**, melyek részei a 275/2004. (X. 8.) Korm. rendeletben és a 45/2006. (XII. 8.) KvVM rendeletben kihirdetett Natura 2000-es különleges madárvédelmi területnek (HUBN 10007), valamint a tokaji-hegységi borvidék világörökségi tájának. Az egykori pannon erdőszttyepp vegetáció maradványai itt még viszonylag nagy kiterjedésben és természetközeli állapotban találhatóak. A terület legértékesebb élőhelyei a molynostölgyes-bokorerdő foltokkal tarkított lejtősztyepprétek. A melegkedvelő tölgyesek ritka növénye a bennszülött abaúji galaj. A közel 160 hektáros területű sztyeppvegetáció fokozottan védett hegyi kökörscin-

Foto: Dr. Varga Zoltán

állományának és magyar nőszírom 100–150 töves populációjának megővése mindenképpen országos védeltséget kíván.

Az Aggteleki-karszt déli részén, a Teresztényei-fennsíkton található harmadik védelemre tervezett területünk, a **Zabanyik-hegy**. Kiemelt jelentőségű különleges természetmegőrzési (HJAN 20001), egyúttal különleges madárvédelmi terület (HJAN 10001).

A Szinpetri Mészköből álló, erősen tagolt, középhegységi-domsági felszinen, 240–410 m tengerszint feletti magasságban fekvő terület legnagyobb értékei a másodlagos lejtősztyepprétek és a félszáraz gyepek, valamint a felhagyott gyümölcsösök és a karsztbokorerdők. Kiemelkedő jelentőségű a fokozottan védett, Natura 2000-es és Vörös Könyves osztrák

sárkányfű jelenleg ismert legnagyobb hazai állománya.

A védelemre tervezett terület lejtősztyeppréteit, felhagyott gyümölcsösösei rendkívül értékes faunát is őriznek. A Zabanyik-hegy mintegy 1 km²-es területén összesen 112 nappali lepkéjelfordulása bizonyított, melyek közül 46 védett. Különösen értékes a sárgaholdas púposszövő, a kis apollólepké, a hegyi törpeboglárka, a bükk boglárka, a barnabundás boglárka és a magyar tarkalepke erős populációja.

G. Farkas Tünde – ANPI (természetvédelmi szakreferens)

Foto: Zsólyomi Tamás

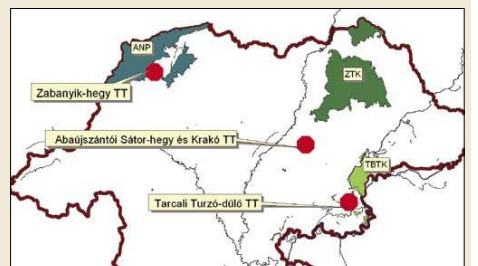

Foto: Virók Viktor

Élettelen természeti értékek megőrzése az Aggteleki Nemzeti Park területén

Az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság által benyújtott az „Élettelen természeti értékek megőrzése az Aggteleki Nemzeti Park területén” című Környezet és Energia Operatív Program (KEOP-7.3.1.1.) pályázat célja, a barlangok, földtani alapszelvények, földtani természetvédelmi értéket képviselő bányák és az ezekhez kapcsolódó élővilág hatékony megőrzése, rehabilitációja. Teljes költségvetése 268 millió forint. A projekt az alábbi helyszíneken valósul meg.

Fotó: Baráz Csaba

1. Az „Esztramos” volt tornaszentandrási vasércbányában található barlangokhoz vezető bányavágatok stabilizálása

A vasércbánya az Esztramos-hegy északi oldalán Bódvarákó és Tornaszentandrás között található. A tágabb környezetet nyugatról a Bódva, míg keletről a Juhász-patak zárja le.

Az éppen aktuális karsztrvíz szintjétől függően, több szinten is található jelentős méretű, különleges, bejárható barlangok (Felső-tóráz 2. sz. ürege, Földvári Aladár-barlang, Rákóczi 1. sz. barlang, Rákóczi 2. sz. barlang), valamint a bányaműveletek során omadékkal elfedett barlangi üregek, amelyek jelenleg nem közelíthetők meg. Az alprojekt fő célja a fokozottan védett barlangok bányavágatokon keresztüli biztonságos megközelítésének

biztosítása, a bányászati műveletekkel feltárt, majd omadékkal és tömeggel lezárt barlangok megnyitása, a hozzájuk vezető vágatok és egyéb közlekedést szolgáló bányatérsegek biztonságossá tétele.

2. A mádi Bomboly-bánya denevérvédelmi célú kiépítése és a járatrendszer biztosítása

A Mád közpénz külterületén – az ANP kezelésében – lévő Bomboly-hegyen az 1950-es évektől külfejtéssel bányászták a kerámiagyárak részére az ún. „sovány kaolinos összetet”. A bányabezárást követően európai viszonylatban is jelentős denevérpopláció telepedett meg a járatrendszerben. Kutatási célból rendszeresen látogatják szakemberek a denevér-élőhelyet, mely a vágatok bejáratainak omlásveszélyessé-

ge, valamint a járatokba illetéktelenül behatoló személyek miatt veszélyeztetett. Szükséges a járatrendszer denevérvédelmi célú és biztonságtechnikai szempontú kiépítése.

3. A Világörökség részét képező Földvári-barlang természetvédelmi célú kiépítésének rekonstrukciója

A Bódvarákó településhez tartozó, a Szalonnai-hegység részét képező Esztramos hegyen 305–320 méter tszf-i magasságok között található a Földvári-barlang. A középső triász korú ún. Steinalmi Mészko Formációban létrejött barlangrendszert 1964-ben külszíni mészko-bányászat során tárták fel. A barlang mellett végzett bányászat jelentős pusztulást okozott: hatalmas és látványos cseppkő-képződmények szakadtak le a barlang mennyezetéről és oldalfalairól. A bányaművelés idejében kiépített, de már elavult bejárati nyílást (az omlásveszélyes, szűk lejárator, az előregedett acélajtó) át kell építeni – a balesetveszély elhárítása és a denevérbárát környezet kialakítása érdekében.

4. A Világörökség részét képező Rejtek-zsomboly természetvédelmi célú kiépítésének rekonstrukciója

Az Aggteleki Nemzeti Park kezelésében és felügyelete alatt lévő, fokozottan védett barlang Szögligetről északkeletre helyezkedik el. A középső triász wettersteini dolomit, mészköves összetételben kialakult járatrendszert a víz oldó hatása hozta létre. A barlangbejáratot jelenleg lezáró korszerűtlen, elhasználódott ajtó helyett a denevérek szabad mozgását elősegítő, valamint a barlangi közlekedésre szolgáló új ajtó építése szükséges. Az 1978. évi lezárással egy időben az I–IV. sz. aknákat a képződmények védelme érdekében 55 fm hosszban vaslétrákkal látták el, melyek befogásai fellazultak, anyaguk korródálódott, ezért felújításuk elkerülhetetlen.

Fotó: Gruber Péter

Fotó: Baráz Csaba

5. Földtani alapszelvények rekonstrukciója

A projekt keretén belül számos nemzetközi és országos jelentőségű védett alapszelvény rekonstrukciója valósul meg, melynek során eltávolítjuk a kőzetomladékokat, a moha és zuzmó fedőréteget, amelyek gyökortársa szintje teljesen elkarjálják a védett geológiai rétegek feltárását.

Fotó: Gruber Péter

6. A Világörökség részét képező Rákóczi 2. sz. barlang természetvédelmi célú kiépítése

Az ANPI kezelésében lévő barlang a volt tornaszentandrási vasérc- és mészkőbánya ún. Csillás-tórájának a végeiről nyílik, a Nagy-ledobákná után, a VII. szinten. 1965-ben vágathajtás során tárták a középső triász korú Steinalmi Mészko Formációban létrejött ÉK–DNY-i, jellegzetes, közel párhuzamos, szűk hasadékok alkotta üregrendszert, melynek jelentős hányada a karsztrvíz

szintje alatt helyezkedik el. A barlang ellenőrzése és bejárása döntő mértékben a felület borító borsóköves képződményeken lehetséges. A beruházással az ezzel járó jelentős károkozást kívánjuk megszüntetni.

Gruber Péter
(ANPI – osztályvezető)

Fotó: Gruber Péter

1. kép: Az Esztramos föld alatti világa
2. kép: Denevérek kolóniája a Bomboly-bányában
3. kép: A Rákóczi 1. sz. barlang részlete
4. kép: A Rejtek-zsomboly felújításra szolgáló vaslétrája
5. kép: A hajdani vasércbányászat roszdásodó emlékei az Esztramos belsejében
6. kép: A Bomboly-hegy egyik bányajárata
7. kép: Az Esztramos
8. kép: A Tündérkert és a Békás-szoros a Kis-Cohárdról
9. kép: Szép-sarok a Nagy-Hagymásra
10. kép: Háromujjú harkály
11. kép: Az Egyes-kő

Fotó: Baráz Csaba

Fotó: Gruber Péter

Tanulmányút Erdélyben

2009. október 2-án a kora délutáni órákban érkezünk a Gyergyói-medence fővárosába Gyergyószentmiklósa. Itt találkoztunk Laczkó Teréz erdőmérnök kollégával, a Békás-szoros – Nagy-Hagymás Nemzeti Park (Parcul

National Cheile Bicazului-Hășmaș) munkatársával, aki a kirándulásunkat és a szállásunkat is szervezte.

A szárhelyi Lázár-kastély megtekintése során megbeszéljük az elkövetkező napok programjait és gyönyör-

Fotó: Baráz Csaba

A Hagymás-hegység (Munții Hășmaș) a Keleti-Kárpátok legegységibb arcúlatú tája. A havasi legelők és fenyőerdők fölé magasodó sziklaszirtek, szűk sziklaszorosok világa festői szépséget kölcsönöz a hegyvonulatnak. A középső mészko-sziklák óriás bércekként emelkednek a szelidebb domborzatú, fűs üledékekből (homokkő, agyagpala) felépülő környezetük fölé: az Egyes-kő, a Nagy-Hagymás, az Öcsém-tető vagy a Gyilkos-tó fölé emelkedő Kis-Cohárd sajátos látképi elemei a Kárpátoknak. A színtén mészkozóna vésődött „grandkanyon” idező Békás-szoros több száz méter magas, meredek sziklafalainak látványa mindenkit lenyűgöz.

B. Cs.

8

Fotó: Baráz Csaba

ködtünk a kastély felső lakótornyából elének táruól páratlan kilátásban. Majd Gyergyócsomafalván elfoglaltuk a szállásunkat és elfogyasztottuk kiadós vacsoránkat a Borsika vendégházban, ahol a háziak igazi székely vendégszeretettel kínálták az erdélyi konyha remekeit, a tárkonyos csorbát és az olajban sült kürtös süteményt.

A következő napon Balánbányáról felkapaszkodtunk az Egyes-kőre, onnan pedig átsétáltunk a Nagy-Hagymásra. Vezetőnk, a nemzeti park munkatársai – Hegyi Barna biológus és Bereczki Reymont természetvédelmi őrnemcsak a vidék természeti értékeit mutatták be nekünk, hanem a természetvédelmi tevékenységéről is alapos tájékoztatást nyújtottak. A túra után közös vacsorán vettünk részt a vendégül látó nemzeti park munkatársaival, köztük a nemzeti park igazgatójával, Butnar Cosmin úrral.

A harmadik napon a Békás-szoros leglátványosabb részét gyalogosan jár-

tuk végig. Ezután a Mária-kilátóhoz mentünk, ahonnan lélegzetelállító látvány tárult elénk: alattunk több száz méteres mélységben kanyargott a Békás-patak és a múlt. A program további részében a társaság egy része a Gyilkos-tavat járta körül, a másik fele felkapaszkodott a Kis-Cohárd csúcsára. Innen letekinttünk a Gyilkos-tóra, a keleti oldalról pedig az Oltár-kő és a távoli Csalhó felé nyíló panorámában gyönyörködtünk. A túra során nemzetiparkos kísérőnk, Angi Zoltán őrszolgálat-vezető és Csergő Ottó természetvédelmi őr, a romániai természetvédelem kulisszatitkaiba is beavattak bennünket.

Negyedik nap a reggeli után hazafelé indulunk, s a terveknek megfelelően megálltunk Farkaslakán, ahol tiszteletünket tettük a nagy erdélyi író, Tamási Áron emlékművével, valamint Korondon, ahol a csapat apró ajándékokat vásárolt.

Becsei Ferenc
(BNPI – őrszolgálat-vezető)

Fotó: és szöveg: Ftala Csaba

A háromujjú hősik, másnéven háromujjú harkály (*Picoides tridactylus*) a boreális tülvevű erdők jellemző harkályfaja, mely helyenként dombokra, hegyvidéki fenyvesekben is költ (Alpok, Kárpátok). Magyarországon még nem fordult elő. A többi európai harkályval ellentétben csak három ujj van, a negyedik (anatómiailag a hüvelyk) ujj teljesen elcsökevényesedett. „Fogyatékossága” ellenére ugyanolyan ügyesen mozog a fák törzsén, mint az ún. húszujjú rendeltető rokonfajok (melyeknél kettő ujj előre, kettő hátrafelé irányul). A felvétel a Nagy-Hagymásra tett kirándulás alkalmával készült, és egy him madarat ábrázol.

Fotó: Baráz Csaba

Földtani örökségünk

Geopark Nógrádban A Kubinyi testvérek nyomdokain

Fotó: Szarvas Imre

A Nógrádi Geopark Egyesületről

1848-ban, a Kubinyi testvérek kúriájában – a Losonc melletti Vidéfalván – megalakult a Magyar-honi Földtani Társulat. 161 évvel később, Vidéfalvától 10 km-re, a Kubinyi Ferenc által 1836-ban elkészített ipolytarnóci feltárások helyszínén, újabb mérföldközhöz érkezett a honi földtani örökség megbecsülése. 2009. május 27-én, az Ipolytarnóci Ósmeradványok Természetvédelmi Terület Ősfenyő Belépő Fogadóépületében megalakult a Nógrádi Geopark Egyesület. (Az alakuló közgyűlés megrendezésében a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság munkatársai tevékenyen részt vettek, levezető elnökségi tagként Duska József igazgató házigazda szerepében is üdvö-

zölte az egybegyűlteket. A 10 évvel ezelőtt megálmodott magyar–szlovák geopark természeti értékeinek ökoturisztikai célzatú felmérését a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság kezdeményezte, a helyszínek természet-megőrzési fejlesztését azóta is aktívan támogatja. E palóc vidék páratlan földtani öröksége megőrzésére irányuló törekvéseket az érintett önkormányzatok mellett tudományos intézmények, társadalmi szervezetek-intézmények, vállalkozások és a helyi lakosság is egyöntetűen támogatja.

A Nógrádi Geopark Egyesület bejegyzett székhelye a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság világhírű földtani bemutatóhelye, az Ipolytarnóci Ósmeradványok TT lett. Az Egyesület elnökévé egyhangúlag dr. Tardy Jánost választották, azt a személyt, aki a határon átnyúló geopark létrehozásában elévülhetetlen érdemeket szerzett, és a nemzetközi irányító testület elnöki tisztjét is ellátja.

Az egyesület a Novohrad–Nógrád Geopark nemzetközi nevezése, az Európai Geoparkok Hálózata tagsági címének elnyerése érdekében együttműködik a Nógrádi Geopark Nonprofit Kft.-vel és a szlovák oldali testvérszervekkel.

A Novohrad–Nógrád Geopark földtani értékei

Az aspiráns Novohrad–Nógrád Geopark tervezett területe: 1587 km², 63 magyarországi és 28 szlovákiai települést foglal magába. A geopark viszonylag kis területén – mely kiterjed a Cserhát keleti részére, magába foglalja a Karancsot és a Medves vidékét, a Cseres-hegységet és a Mátra nyugati peremét – igen nagy számban és egyedülálló változatosságban találunk különleges vulkáni képződményeket, melyek nemzetközi jelentőségűvé avatják e térséget. Nemcsak a Kárpát-medencében, de Európában is ritkaság, hogy egy adott térségben a régmúlt geológiai korok vulkáni működésének köbezárta nyomai ilyen sokféleségben tanulmányozhatóak. E tájnak a 20 millió évvel ezelőtt kezdődött vul-

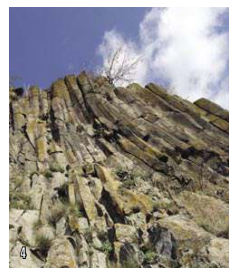

Fotó: Baráz Csaba

A geopark fogalom 1996-ban született meg a Pekingben rendezett Nemzetközi Geológiai Kongresszuson. 1997-ben az UNESCO Földtudományi Tagozata meghirdette a Geopark Programot, ám a kezdeményezés a Természetvédelmi Világszervezet (IUCN) és az UNESCO Világörökség Központ (WHC) közötti viták miatt hamarosan elhalt. Az Európai Geopark-hálózatot 2000-ben francia és görög kezdeményezésre négy (görög, spanyol, német, francia) alapító szervezet hívta életre a görögországi Leszbosz szigetén. 2004 októberében az UNESCO Földtudományi Osztálya is „felsorakozott” a kezdeményezéshez, s Párizsban, az Európai Geopark-kommodell adaptálva meghirdette a Globális Geopark-hálózatot.

skala) és a Bagolyvár (Sovi hrad, diatréma). A Szár-kő (Šteblová skala) főcsúcsa tűzhányóból kiömlő lávafolyás maradványa, a Ragács (Ragáč) tömbjét vulkáni salak és összeült bombák alkotják, a füleki Várhegy pedig egy maar típusú tűzhányó tufagyűrűjének maradványa. A Salgótarjáni Baglyas-kőn a bazalt a kürtőt kitöltő tufába nyomult be, és ott megrekedt. A Medves és a Pogányvár (Pohanský hrad) kiterjedt bazaltfennsík.

A kis szilíciumtartalmú, higan-folyó bazaltlávák jellemző sajátossága az oszlopos elválás. Az oszlopok a lehűlés során fellépő zsugorodási feszültségek hatására alakulnak ki, amelyek olyan óriási erővel feszítik a kőzetet, hogy abban, a hűtési felületre merőleges hasadások

jönnek létre. Az egymással párhuzamosan futó repedések által közrefogott oszlopok legtöbbször öt- vagy hatszög keresztmetszetűek, gyakran teljesen szabályosak. A jelenség típusos előfordulásait láthatjuk például a Szilvás-kő, a somoskői Várhegy vagy a Szár-kő (Šteblová skala) oldalában.

káni tevékenység nyomán képződött felszínalaktani formák adják a karakterét, de a geopark 200 millió év földtörténetét tárja fel.

A Salgótarján, Bárna, a szlovákiai Feled és Losonc települések között fekvő, mintegy 550 km² kiterjedésű Nógrád–Gömöri-bazaltvidék több mint 100 önálló bazaltképződménye adja a geopark igazi karakterét.

A vulkáni kúpok egy része hasadékok mentén jött létre, mint például a Salgó – Kis-Salgó (Boszorkány-kő) vonulata, más részük a magmakamrák és a kráter közötti kürtöket töltötte ki. Az így létrejött vulkáni kürtökitevételek szép példái a Salgó (neck), a Hegyes-kő (Ostrá

Nógrád megyében a 44 geo site-ből három nemzetközi jelentőségű: az ipolytarnóci őssálat-látnyomos homokkőfeltárások, a salgótarjáni Bányamúzeum föld alatti tárai és a béri Nagy-hegy hajlott andezitoszlopai. De fontos elemei a leendő geoparknak a kazári eróziós riolitufafelszín („ignimbritbadland”), Sámsonháza látványos rétegvulkáni szelvénye, vagy Szentkút üledékes kőzetbe vajt barlanglakásai. A Cseres-hegység, a szlovákiai oldal 32 geo site-jából kettő nemzetközi jelentőségű: az Ajnácskő melletti Csontos-árok (ósmaradvány-lelőhely, hajdani diatréma, maar-vulkán, kráter) és a somoskői Várhegy hajlott bazaltoszlopai.

1. kép: Alakuló közgyűlés
2. kép: Sámsonháza látványos rétegvulkáni szelvénye
3. kép: Az Őrdög János-szikla a Pogányvár bazaltfennsíkjának peremén
4. kép: Bazaltoszlopok a Szár-kőn
5. kép: Az ajnácskői Várhegy egy maar típusú tűzhányó kürtőjének (diatrémájának) eróziós maradványa
6. kép: A somoskői Várhegy ivelt bazaltoszlopaírói híres
7. kép: Ipolytarnóci őssálat-látnyomos homokkőfelszínének részlete
8. kép: A béri Nagy-hegy hajlott andezitoszlopai nemzetközi jelentőségű földtani értékek képviselői
9. kép: A Buda-hegyi tanösvény

A közéleti egyesület céljai:

- a Nógrádi Geopark területén az Európai Geopark Hálózat szakmai követelményeinek megfelelő örökségvédelmi, értékmentő és térségfejlesztési programok szervezése, koordinálása;
- a Nógrádi Geopark területén lévő magyarországi és szlovákiai települések együttműködésének, közös fejlesztési programjai létrehozásának elősegítése, megvalósításának támogatása, különös tekintettel a geoturizmus nyújtotta lehetőségekre;
- a térségben található természeti, kulturális értékek megismerésének, feltárásának, bemutatásának, tudományos kutatásának, tájgazdálkodásának segítése, szervezése, ismertetése, hasznosítása, elismertetése, a környezet- illetve a természetvédelmi tevékenységek ellátásában való részvétel társadalmi koordinálása;
- a Nógrádi Geopark, valamint természeti, kulturális értékei megismertetésével, kutatásával, feltárásával kapcsolatos oktatási, nevelési, ismeretterjesztési feladatok ellátása;
- a Nógrádi Geoparknak, mint a természeti és kulturális örökség különleges régiójának a megővésében való közreműködés;
- más geoparkokkal, illetve földtani és felszínalaktani természeti értékek megővésével foglalkozó hazai, külföldi és nemzetközi szervezetekkel való együttműködés.

Mi is a geopark? Terület, intézmény, térségfejlesztési koncepció

A geopark földtudományi (földtani, felszínalaktani, vízföldrajzi, talajtani, őslénytani stb.) értékekben, képződményekben, formákban, bányászati és bányászattörténeti emlékekben – ún. site-okban – különösen gazdag terület, amelyen

belül a látványosságok, földtudományi vonzerők hálózatot kell, hogy alkossanak.

A geopark ugyanakkor számos tudományterület és tevékenység önkéntes együttműködésén alapuló komplex intézmény is. A geopark fontos szerepet tölt be az oktatás, a képzés és ismeretterjesztés területén. Küldetése, hogy elősegítse a földtudományi szakemberek és a helyi lakosság párbeszédét, s hogy a helyi oktatási tematikában is helyet kapjon a geopark (mint terület) földtudományi értékeinek ismerete.

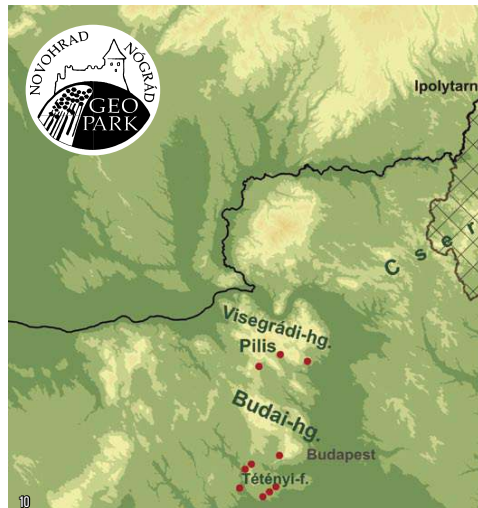
A geopark valójában egy új alapokra helyezett térségfejlesztési koncepció, hiszen olyan nagyságú, gazdasági életképes területekről van szó, ahol elsősorban a földtudományi értékek vonzerőjén alapuló fenntartható, környezetbarát turizmus (geoturizmus) valósítható meg,

mely a térség gazdasági felemelkedésének szolgálatába állítható.

Fontos cél, hogy a helyi közösségek tudatában legyenek a területükön található értékeknek, felismerjék a földtudományi értékek megőrzésében és bemutatásában rejlő lehetőségeket, tevékeny részesei legyenek azok őrlésének, aktívan részt vegyenek a terület egészének kulturális újjáélesztésében, hagyományaik őrzésében.

Egy mondatban összefoglalva: a geopark a földtudományi örökség objektumaira építve holisztikus egységként reprezentálja a védelem, az oktatás, a kutatás, a közösség- és a térségfejlesztés törekvéseit.

Bővebb információk a <http://www.nogradgeopark.eu/> és a <http://ipolytarnoc.kivm.hu/index.php?p=geopark> linkeken találhatóak

A kaptárkövek

Természetvédelmi oltalom kezdeményezése

Fotók: Baráz Csaba

A siroki Várhegytől a kácsi Kecse-kőig sorjáznak azok a sziklavonulatok vagy kúp alakú kőtornyok, amelyek oldalába a régmúlt korok emberei fülkéket faragtak. Ezeket a látványos földtani alakzatokat – melyek az ember formaalkító tevékenységének nyomait is magukon hordozzák, ezért régészeti, néprajzi, történelmi értéket is képviselnek – kaptárköveknek nevezzük. Egy részük védett természeti területen (a cserépváraljai Mangó-tető kaptárkövei nemzeti parkban, a szomolyai Kaptár-völgy sziklavonulatai természetvédelmi területen) található, ezáltal területi oltalom alatt állnak, nagy részük azonban kívül rekedt a természetvédelem látókörén, pedig sérülékeny elemei a tájnak, ezért fokozott védelmet érdemelnek. Ezért is indult meg a kaptárkövek „ex lege” védetté nyilvánításának kezdeményezése – itt, a Bükkalján. E tevékenység élére a Kaptárkö Természetvédelmi és Kulturális Egyesület állt.

Mi az az „ex lege” védelem?

Az „ex lege” védelem a természeti és kultúrtörténeli örökség megőrzésének egyik sajátos módja. Egyes képződménytípusok, függetlenül attól, hogy védett természeti területen (nemzeti parkban, tájvédelmi körzetben vagy természetvédelmi területen) vagy azon kívül találhatók, a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény alapján jogi védelem alatt állnak. A természetvédelmi törvény 23. §-ában foglaltak alapján a törvény erejénel fogva („ex lege”), külön védetté nyilvánítási eljárás nélkül is természetvédelmi oltalom alatt áll valamennyi forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom és földvár. A természetvédelmi törvény 28. §-a szerint a védett láp és a szikes tó országos jelentőségű természetvédelmi területnek, míg a védett forrás, víznyelő, kunhalom és a földvár országos jelentőségű természeti emlékek minősül. Ebbe a kategóriába kívánja „felvetetni” a kaptárköveket több civil szervezet,

önkormányzat és magánszemély. A kaptárkövek „ex lege” védetté nyilvánításának kezdeményezése a Bükkaljáról indult ki, e tevékenység élére a Kaptárkö Természetvédelmi és Kulturális Egyesület állt. (Ezt a civil szervezetet a Zöld Horizont 2006. decemberi – 1. évfolyam 3. – számában mutatuk be. Honlapjuk: www.kaptarko.hu)

A Kaptárkö Egyesület egy másik weboldalt is működtet (<http://www.bukkalja.info.hu/>), amelynek célja a „Bükkaljai Kő-út” által érintett települések és azok tradicionális költurájának, kultúrtörténeli és természeti értékeinek bemutatása, továbbá naprakész információ nyújtása a térség idegenforgalmi szolgáltatásairól, programokról és rendezvényekről. A Kaptárkö Természetvédelmi és Kulturális Egyesület által létrehozott és működtetett weboldal, valamint a „Bükkaljai Kő-út” projekt a Norvég Civil Támogatási Alap, Kulturális Örökségvédelem témakörében nyertes pályázat segítségével valósul meg.

Mik azok a kaptárkövek?

A bükkaljai fülkés sziklátak a szomolyai lakosok nevezték kaptárköveknek, Eger környékén vakablakos köveknek, másutt köpüsköveknek, Ördögatornyak, Nagybaszéknek, Nyergesnek, Hegyeskőnek, Kecsekőnek, Ablakoskőnek, Királyszekének, Kósárcánynak mondják azokat. Legismertebb és legelterjedtebb a kaptárkö elnevezés vált. Ezen a néven említik tanulmányaikban a kaptárkövek rejtélyének megoldásán fáradozó kutatók is: 1865-ben Kubinyi Ferenc, 1885-ben és 1891-ben Bartalos Gyula, 1939-ben Klein Gáspár, a 60-as években

is kivehetők. Ezek a nyomok arra utalnak, hogy a fülkéket lefedték, a fedőlapot a lyukba vert ékekkel rögzítették. A keretnyommal rendelkező fülkék elég rendszertelenül vannak elhelyezve a sziklafalakon, a nyílások rendkívüli formagazdasága pedig megkövetelte, hogy mindegyikhez egyedi méretű és alakú fedelet készítsenek.

A kaptárfülkék rendelkezésével kapcsolatban számos fellelves, elmélet született. E téma első alapos kutatója az egr-i történész-régész pap, Bartalos Gyula szerint a kaptárkövek síremlékek voltak, s a fülkébe az elhunytak hamvait rejtő urnákat helyezték. A kőfülkék kifiragását eleinte a hun-magyarokhoz, később a keltákhoz illetve a szkitákhoz kötötte. Klein Gáspár Borsod megyei főlevéltáros a vakablakoknak bálványtartó, áldozat-bemutató rendeltetést valószínűsített, s azokat honfoglalás kori emlékeknek tartotta. Már Bartalos megemlíti – hangot adva kétegyeinek – a ma leginkább ismert véleményét, miszerint a fülkékben hajdan méhészkedtek: „A köznép, mely a pillanat hatása alatt okosodik, a fülkékről kaptárköveknek mondja e sziklát, szerinte ezek a régi ember méhese lettek volna, mintha kőben és árnyékos oldalon laknék a méh.” – írta 1891-ben az Archaeologiai Értesítő lapjain. A sziklaméheszeti rendeltetés legmeghatározóbb képviselője Saád Andor miszkolci orvos volt, aki Korek József régésszel az 1960-as évek elején néhány ásatást is végzett kaptárkövek előterében, Cserépváralján és Szomolyán. A régészeti feltárások során előkerült, 11–14.

3

Saad Andor, a 70-es évektől pedig Mihály Péter és ezen a néven szerepelnek a turistairodalomban is. Legtöbb vitát a sziklaalakzatok oldalába vájt fülkéik eredete, készítésük oka váltott ki.

Az átlagosan 60 cm magas, 30 cm széles és 25–30 cm mély fülkék peremén – az épségben lévőknél még jól láthatóan – bemélyedő keret fut körbe, széleiken néhol lyukak

A fülkés sziklák kis csoportja fellelhető a Pilis és a Budai-hegység területén is (különösen a Tétényi-plató), de a leggazdagabb előfordulásuk Eger környékén, a Bükkalján található. E kőtornyok, sziklakúpok anyagát, a riolituffat, a földtörténet harmadidőszakában, egészen pontosan a miocén korban – 20 millió évvel ezelőtől 10 millió évig zajló – heves vulkáni működés hozta létre. A későbbi lepusztulás során a tufafelszínbe mélyedő vízmosások a domboldalakat sziklás gerincekre, különlő tornyokra szabdalták. A környezetükből kipreparálódott tufakúpok, sziklatornyok rendkívül szép elemei a tájképnek, a felületükön sorakozó fülkékkel mítikus hangulatot árasztanak. Legtípusosabb csoportjuk Eger határában (Nyerges-hegy, Mész-tető, Cakó-tető), Szomolya mellett (Vén-hegy, Kaptár-völgy) és Cserépváralja környékén (Mangó-tető – Nagy-kúp, Furgál-völgy, Csordás-völgy) lelhető fel, de ezeken kívül Sirok, Egerbaktá, Egerszalók, Demjén, Ostoros, Noszvaj, Bogács, Cserépfalu, Tibolddaróc és Kács határában is találunk kaptárköveket. A Bükkalján 39 lelőhelyen 73 kaptárkövet ismerünk, a sziklaalakzatokon pedig közel félezer fülkét számoltunk össze.

Jelenleg folyamatban van egy adatbázis összeállítása (EOV-koordináták felvétele, helyrajzi számok kigyűjtése, Mihály Péter és Baráz Csaba topográfiai felméréseinek digitalizálása. az analogiák összegyűjtése stb.), amelyet követni fog az ex lege védetté nyilvánítás kezdeményezése.

századból származó leletek azonban egyik fellelves igazolására sem szolgáltattak bizonyítékot.

Ennek ellenére mégis az a nézet vált elfogadottá és a közvélemény számára ismertté, hogy a kaptárkövek fülkéi a középkori erdei sziklaméheszet emlékei, s a méhészetnek ezt a formáját vagy a honfoglalás kori magyarsághoz csatlakozott kabarok vagy egy Balkán-félszigetről a vaskor elején idemenekült trák népcsoport (agriánok) honosították meg. A kaptárkövek fülkéinek méhészkedésre történő felhasználásával kapcsolatban felmerül azonban néhány kétség. Elgondolkodtató a fülkék égtájak szerinti változatos elhelyezkedése éppúgy, mint a talajszinthez közeli vagy éppen megközelíthetetlen helyre, sőtét, hűvös sziklahasadékba, vízmosások falába faragott fülkék jelenléte. De a keskeny és sekély, sőt előrebukó fülkék esetében is kizárható a méhtartás. A 11. századtól írásos adatok tanúskodnak a méhészet meglétéről, oklevelekben olvashatunk erdei méhészekről, méhavadászokról, de a sziklaméhészetről halgatnak a források. A szájhagyományok pedig megoszlanak a kultikus és a gazdasági rendeltetés közt... A kaptárkövek rejtélye tehát még nem oldódott meg.

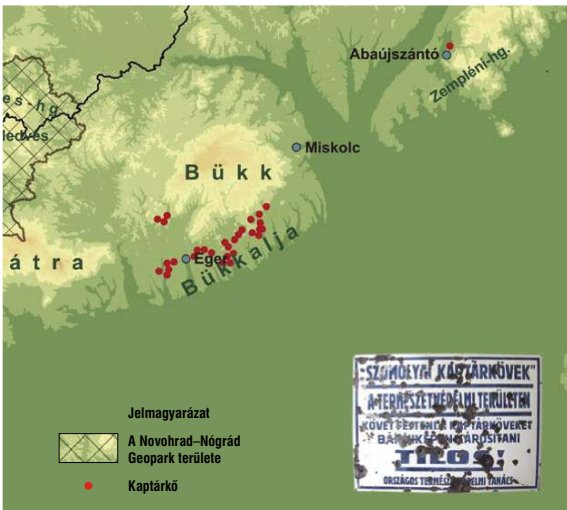

1. kép: A szomolyai Királyszeké nevéű kaptárkö
2. kép: Fülkék az ignimbrit-sziklálakon a Karud oldalán
3. kép: Tanösvényépítés a Szomolyai Kaptárkövek Természetvédelmi Területen
4. kép: Kirándulók kedvelt célpontja a kaptárköveket rejtő Bükkalja

- Néhány bükkaljai kaptárkö:
5. kép: Nyerges-hegy
 6. kép: Cakó-tető
 7. kép: Csordás-völgy
 8. kép: Furgál-völgy
 9. kép: Karud
 10. kép: Mangó-tető, Nagy-kúp

4

5

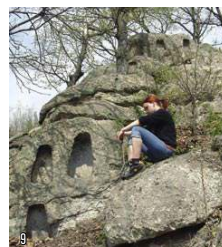
6

7

8

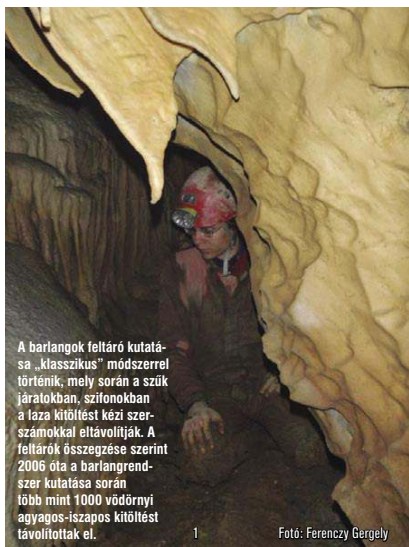
9

10

Átmenőbarlang a Bükk-fennsíkon

A barlangok feltáró kutatása „klasszikus” módszerrel történik, mely során a szűk járatokban, szífonokban a laza kőzetet kézi szerzőkkel eltávolítják. A feltárók összegzése szerint 2006 óta a barlangrendszer kutatása során több mint 1000 vödörnyi agyagos-iszapos kőzetet távolítottak el.

1

Fotó: Ferenczy Gergely

Ez év októberében barlangkutatók feltárták a Szivárvány-barlang és a Sebes-barlang összeköttetését, amely révén egy különleges bar-

langrendszerrel gazdagodott a Bükk-fennsík.

A Szivárvány-barlangot a Miskolci Bányász Barlangkutató Csoport 1969-ben tárta fel, 1973-ban elérte az aktív patakos ágat, majd 1975-ben egy szűk szífonon átjutva, 2009-ig a barlang végét jelentő ún. Végponti-szífont. 2005-ben a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság megbízásából végzett térképezés során a Pizzolit Barlangkutató Egyesület egy 100 méteres oldalágat tárt fel, ekkor a barlang össz hossza 545 méter volt.

A Végponti-szífon átbontását a Bakonyi Barlangkutatók Egyesületének Szövetsége és a Marcel Loubens Barlangkutató Egyesület tagjai közösen, Sűrű Péter vezetésével kezdte meg 2009 áprilisában. A feltárás során több, 5–10 m-es agyagos, iszapos szakaszt átbontva kb. 1500 m hosszúságú új szakaszt találtak. Kiss János és Sűrű Péter az akkori végponti szűkület átvésésével további 300 m

kúszójárat feltárása után egy olyan barlangterembe jutott, melynek alján a Sebes-forrás egyik föld alatti patakja folyt.

A szomszédos Sebes-barlang, illetve a Sebes-völgy forrásainak kutatását Várszegi Sándor irányításával szintén a Miskolci Bányász Barlangkutató Csoport kezdte meg 1977-ben, amikor bontással és vízszint-süllyesztéssel néhány száz 10 méteres szakaszt tártak fel.

2005 végén az MLBE – Kiss János vezetésével – 250 méternyi új járatot tárt fel, melyet kitartó munka során újabb feltárások sora követték. 2009 nyarán a bejövő szífon szivattyúzásával további 80 méteres szakaszt sikerült feltárni, 2009 októberében pedig a barlangokat összekötő átjáró kibontásával bejutottak a Szivárvány-barlangból már elért végponti terembe.

A Szivárvány–Sebes-barlangrendszer becsült teljes hosszúsága meghaladja a 3000 métert. Az időszakos aktivitást

Fotó: Ferenczy Gergely

mutató, szűk keresztmetsztű – de helyenként nagyobb termékké táguló – járatokat oldásos és eróziós formakincs és a cseppkőképződmények nagy gazdagsága jellemzi. A bejárást szűkületek, sérülékeny képződmények, több száz méter hosszúságú kuszodák és az időszakosan víz alá kerülő szűk szífonok nehezítik.

A BNPI intézkedett a barlangrendszer bejáratainak lezárásáról, illetve a barlangjáratok térképezésének megkezdéséről. A képződmények védelme érdekében a barlangban csak kutatási célú túrák engedélyezettek.

Ferenczy Gergely – BNPI (barlangtani szakreferens)

Barlangrendszer a Bükkben

A Szivárvány–Sebes-barlangrendszer a harmadik olyan bükkü üregrendszer, melyet két független barlang összeköttetésének megteremtésével tártak fel. Több ehhez hasonló barlangrendszer ismert hazánkban, azonban ez az első, mely a fő ág víznyelőjéig egészen a forrásáig feltárt és bejárható, tipikus átmenőbarlang.

Az első bükkü barlangrendszer 1993-ban tárták fel, amikor évtizedes kutatómunka eredményeként a Szepesti- és a Láner-barlang összeköttetését találták meg. A második ilyen rendszer 1997-ben a Bolhási- és a Jávorkúti-víznyelőbarlang szífonosának összebontása során vált ismertté. Ezek a rendszerek azonban nem átjárhatóak, járataik csak részleteiben bejárhatóak, és ún. átmenő túrára eddig még nem volt lehetőség. Az egyes szakaszok között vízzel kitöltött szífonok vannak, melyekben a vízszint csak a különösen aszályos időszakokban száll alá.

Péntek 13 – bűvárbravúr a Kossuth-barlangban

3

Fotó: Amphora archívum

1. kép: A Szivárvány–Sebes-barlangrendszer részlete
2. kép: A két barlangot összekötő járat
3. kép: Bűvármerülés a Kossuth-barlangban
4. kép: Az aktív patakos forrásbarlang fő ága
5. kép: Megbeszélés a Reménytelen-szífon fölött

4

Fotó: Baráz Csaba

A Kossuth-barlangban található Reménytelen-szífonban 2009. november 13-án délután áttörő sikeret értek el az Amphora Bűvár Klub kutatói. A barlang az Aggteleki-karszton, Jósófaló község határában, a Nagy-Tóhonya-forrás mögött található. A barlangot 1956-ban Kessler Hubert vezetésével tárták fel és ismerték meg a szífonig. A feltárást követően megindult a víz alatti járatok kutatása, azonban nem jártak sikerrel. Az első alkalmakkor szabadtűdővel próbálták meg a kutatók továbbhaladni a járatban, de csak annak irányát tudták megállapítani. 1968-tól kezdve az Amphora Bűvár Klub tagjai mintegy 50 méter hosszan, 22 méter mélységig tárták fel a szífont.

A barlang megközelíthetősége 1988-ban vált biztossá, amikor kiépült a ma is ismert bejárati táró. Az akkor nagy erőket felvonultató kutatótábor sajnos nem érte el a kitűzött céljait, viszont megismerítették a szífon természetes bejáratát, és kiépítettek egy fix vezetőkötelet majdnem az 1968-as végpontig. 1997-ben a Plózer István Víz Alatti Barlangkutató Szakosztály bűvárai áthatoltak egy szűkületen, így a szífon hossza 97 méter, legnagyobb mélysége 33 méter lett. A továbbjutást azonban egyik társuk halálos balesete megakadályozta.

A szífon kutatása 2005-ben indult újra. Az „amphorások” több éves kitartó munkájának

köszönhetően 2009. november 13-án (pénteken) átjutottak a vízzel telt barlangjáraton, ahol megdöbbentő folytatást találtak. A szífon túloldalán egy kb. 15 méter széles és 50 méter hosszú tóra bukkanak, amely egy gyönyörű cseppköves ablakban folytatódik.

A barlang jelenleg ismert hossza másfél kilométer, azonban a víznyelők festésével lehatárolt vízgyűjtő terület meghaladja a 25 négyzetkilométert, így a szífonon túl minden bizonnyal több kilométernyi ismeretlen járat várja a kutatókat.

Gruber Péter – ANPI

5

Fotó: Baráz Csaba

Ássuk ki a repülő mókusok fogait!

A Pásztói Múzeum őslénytani kutatótáborai

6. kép: Izapolás
7. kép: Mintavétel

A tábor rendszeres támogatói: Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány • Oktatási és Kulturális Minisztérium • Közgyműteményi Főosztály • Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok • Bükk Nemzeti Park Igazgatóság • Nógrád Ifjúságáért Alapítvány • Nógrád Megyei Közgyműlés elnöke • Pásztó város polgármestere • Percze Péter vállalkozó • A 2009. évi tábor fő támogatója a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal volt.

6

Fotó: Hír János

A Pásztói Múzeum 1982 óta, nyaranta rendez középiskolás fiatalok számára kéthetes őslénytani kutatótáborot. A tábor célja, hogy egyrészt kivigye a fiatalokat a négy fal közül a természetbe és megtanítsa velük a nomád életstílus kultúráját, emellett a táborokban teljes értékű kutatómunka folyik. Minden évben egy ősgincerincs-lelőhely feltárását végezzük. Tonnás nagyság-

rendű üledékanyagot gyűjtünk be, melyet iszapolunk és válogatunk. A leletanyag közgyűjteménybe kerül, jelesül a Nógrád Megyei Múzeumi Szervezet természetudományi gyűjteményébe, melyet a Pásztói Múzeumban kezelünk. A leletanyag tudományos feldolgozása a táborvezetőre hárul. A táborokban végzett munka tudományos eredményeit rendszeresen közöljük a

tudományos és az ismeretterjesztő fórumokon.

1982 és 1994 között barlangok kutatásával foglalkoztunk a Bükk Nemzeti Park területén. Legtovább a Répáshuta melletti Pongor-lyuk feltárásán dolgoztunk, de megfordultunk a Pes-kő-barlangban és a Körös-bérci-barlangban is.

1995 óta búcsút mondtunk a barlangoknak, és egy olyan kutatási irány felé fordultunk, melynek Magyarországon alig voltak előzményei: a miocén korú szárazulati, mocsári üledékekbe rejtett kisméltős-maradványok gyűjtése és tanulmányozása lett az új tudományos célunk. Ehhez változtatnunk kellett a terepi munka technikáján. Az iszapoló gépet is akkor kezdtük (Magyarországon először) hadrendbe állítani. Első sikerlányainkat Sámsónhaza mellett a Buda-hegyen szereztük, majd következett Mátrászőlős. 2000 és 2007 között visszatértünk a Bükkbe és Felsőtárkány közelében az ötvenes évek óta elfe-

lejtett „Gödör-kert” nevű lelőhely újrafeltárásán dolgoztunk. Mivel innen korábban egy kihalt emberszabású ujperce is előkerült, munkánkra felfigyelt a Torontói Egyetem Embertani Tanszékének professzora, David Begun is. Három éven keresztül közösen végeztük a feltárást. Tárkány környékén immár hét miocén korú ősgincerincs lelőhelyet ismerünk. Az innen feldolgozott leletanyagból két – a tudományra nézve új – kihalt rágcsálófajt írtunk le: *Collimys doboosi* és *Cricetodon klariankae*. (Mindkét faj „keresztapjai” társatáborozók: Dobos László, Dobos Zsolt és Klarianka Csaba.)

Az utóbbi három évben a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság Ipolyvidéki Tájegysége az Ipolytárnói Ősmaradványok Természetvédelmi Területen bocsát rendelkezésünkre táborhelyet. Erre a bázisra alapoztuk a litikai Krétás-gödör ősgincerincs-lelőhelyének feltárását.

Az idei tábor szakmai célja a Krétás-gödörben található ősgincer-

incs-lelőhelyek kutatása volt. A csontmaradványokat tartalmazó mocsári agyag a kárpáti korszak és a bádeni korszak tengeri üledékei közé települ, melynek kora kb. 16 millió évre becsülhető. A múlt század húszas-harmincas éveiben a lelőhelyek közelében fehér színű, finom kovaföldet bányásztak. Innen ered a Krétás-gödör elnevezés.

Dr. Hír János – múzeumigazgató (Pásztói Múzeum)

7

Fotó: Hír János

Programok

...volt

Fotó: Erdői Nikolettá

Denevérek éjszakája (augusztus 29.)

Az est sötétjének közeledtével denevérbárát hallgatóságunk sok hasznos információt szerezhetett a repülő emlősök életéről: megtudhatták, mi az oka annak, hogy egyre gyakrabban költöznek be az emberi településekre, hogyan tájékozódnak a sötétben, vagy hogyan telik egy év a denevércsaládoknál. A hálózás alkalmával a befogott állatokat közlelő is tanulmányozhatták az érdeklődők. A detektor segítségével pedig az állatok által kibocsátott ultrahangot fölfogtuk és beazonosítottuk a különböző fajokat.

Fotó: Erdői Nikolettá

VII. Magyar Denevérvédelmi Konferencia Felsőtárkányban

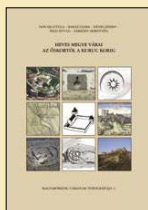
A Bükk Nemzeti Park Igazgatóság Felsőtárkányi Oktatóközpontjában 2009. október 16-18. közt került megrendezésre a denevérkutatók szakmai találkozója. Az előadások mellett a résztvevők elemezték a denevérek által kibocsátott ultrahangok felvételeit, az esti programok közt pedig denevérvédelmi verseny is szerepelt.

lesz...

Újraindult a „Rejtett értékeink” vetélkedősorozat

A Bükk Nemzeti Park Igazgatóság a 2009/2010 tanévben is meghirdette a „Rejtett értékeink” vetélkedősorozatát, amelyhez még a továbbiakban is lehet csatlakozni. A játékos vetélkedő célja, hogy az iskolás csoportok és a felnőtt csapatok az igazgatóságunk által kezelt, kevésbé ismert tájvédelmi körzetek egy terepen is megismerkedjenek. A verseny három fordulójának feladatai honlapunkon (www.bnpi.hu) találhatóak.

2010. február 6. – Rejtett értékeink nyomában (I. túra)

Magyarország várainak topográfiája

A „Magyarország várainak topográfiája” sorozat második, Heves megye várai az őskortól a kuroc korig c. kötele ugyanazon célkitűzésekkel és hasonló elvek szerint kívánja bemutatni a terület egykori erősségeit, mint a korábbi Borsod-Abaúj-Zemplén megye erődtípusait tárgyaló munka. A kötetet megjelentető Castrum Bene Egyesület és a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság a várkutatás legújabb eredményei alapján alapvetően egy topográfiai teljes-ségre törekvő adattár összeállítását tekintette feladatának.

Heves megye esetében ugyanakkor egyrészt bővítettük a tárgyalásra kerülő emlékek sorát, számba véve a még egyértelműen nem értékelhető vagy épp a továbbiakban a kutatásból kizárható objektumokat is. Másrészt, itt már a megye erősségei kutatástörténetének vizuális összefoglalására is kísérletet teszünk.

A jelen munka tehát egy segédkönyv kíván lenni a történelmi kutatás bármelyik területén tevékenykedő szakember, s természetesen az érdeklődő laikus és lokálpatrióta számára. Fő célja, hogy magáról az erősségről, azaz a terepen megjelenő történelmi forrásokról, annak topográfiai helyzetéről, méretéről, jellegéről, ismert építményeiről és természetesen a kutatás eddigi eredményeiről szolgáltatasson megbízható adatokat. Arra azonban nem vállalkozhattunk, hogy a középkor és a korai újkor erődtípusai esetében az írott forrásanyag teljes, netán levéltári jelzeteket is tartalmazó adattára legyen

A kiadvány megrendelhető az BNPI címén (3301 Eger, Pf. 116, valamint: http://www.bnpi.hu/?m=kiadvany_rendeles)

...volt

Gyerekeket és felnőtteket egyaránt gazdag, változatos programokkal vártuk az őszi hónapokban. Szeptember 23-án munkával „ünnepeztük” a Takarítási Világnapot. Több környékbeli iskolából érkezett lelkes gyerekcsoporttal indultunk a Tohonya-Kuriszlán tanösvény megtisztítására. A „tisztítótúra” után egy hulladékos foglalkozással és játékkal zártuk a fél napos programot.

Fotó: Újvárosy Antal

Szeptember utolsó péntek éjszakáján hazánkban immár ötödik alkalommal rendezték meg a Kutatók Éjszakája nevet viselő, méltán népszerű tudományos fesztivált. Ezen alkalomból hirdettük meg a Kutatók Éjszakája a Kúria Oktatóközpontban (Teaház zenével és tudománnyal) című rendezvényünket, ahol a nemzeti park munkatársai játékos, közérthető formában mutatták meg munkájukat, tevékenységüket és eredményeiket.

A jelentkezők nagy létszáma miatt két alkalommal is megünnepeltük az Állatok Világnapját. Október 6-án az együttműködő iskolák csapatai vettek részt egy, a denevérek életét bemutató előadáson és egy játékos vetélkedőn. Ennek során a Kúria Oktatóközpontban berendezett miniállatkertben és egy jósvafői portán lévő állatokhoz kapcsolódó feladatokat kellett megoldaniuk. Október 14-én az 1. számú bázisiskolánk, az Aggteleki Általános Iskola alsó tagozatát fogadtuk hasonlóan sikeres programmal.

Október 20-án rendeztük meg Keleméren a Mohos Napot. A Mohos-tavak természetvédelmi területre tett túra, és a Mohos-vár meglátogatása után óriásmandalát készítettünk falevelekből. A Mohos Házban mikroszkópos vizsgálatokkal vártuk a gyerekeket, majd felidéztek a Mohosokhoz kötődő érdekes meséket, mondákat, amelyeket a gyerekek fantáziájuk rajzokkal illusztráltak.

lesz...

Az esztendő utolsó hónapjában hagyományörző kézműves, illetve természetismereti programokkal várunk minden érdeklődőt a Kúria Oktatóközpontba. A karácsonyi ünnepek jegyében december 5-én 10 órakor tartjuk az Adventi, 22-én 15 órakor a Karácsonyi játszóházat.

December 29-én 17 órakor az aggteleki Művelődési Ház ad otthont a „Gömör-Tornai

Fotó: Újvárosy Antal

A „Csillagászat Nemzetközi Éve” jegyében meghirdett rendezvényeink között kiemelkedő volt az október 21-i „Úr-readdután”, amelyre örömmel vártunk minden érdeklődő gyermeket és felnőttet a Kúria Oktatóközpontba. Meglepetés-vendégünk Bokor Éva volt a NASA Jet Propulsion Laboratory (Los-Angeles) munkatársa, aki színes kiadványokkal, érdekes történetekkel illusztrálta napjaink űrkutatási eredményeit.

Fotó: Újvárosy Antal

Az „Évforgató Játszóház-sorozat” őszi rendezvényei közül nagyon sikeres volt októberben a Szent Mihály-napi játszóház és a másnapi Jósvafői Szüret. November 13-án színes lampionokat, tóklámpásokat, és persze „Márton-napi libákat” készítettek a gyerekek. Az estebe hajló Márton-napi Játszóház, vidám lampionos felvonulással és játékkal ért véget.

Fotó: Újvárosy Antal

Esték” táncszínház záró rendezvényének, melyet az Aggteleki-Karszt és Térsége Turisztikai Közhasznú Egyesület rendez.

Hagyományosan december 30-án, 16 órai kezdettel tartjuk az Óévbúcsúzóató Operettgálát. Helyszíne: Aggtelek, Baradla-barlang, Hangversenyterem.

További információ: aggtelek@tourinform.hu.

Új magyar fűvészkönyv

Az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság gondozásában megjelent az Új magyar fűvészkönyv, amely Magyarország hajtásos növényeinek új növényhatározója. A szakmai anyag 30 botanikus közreműködésével készült, akik mellett nyolc grafikus dolgozott a határozást segítő ábrák elkészítésében. A kiadványban az ország területén előforduló őshonos, behurcolt és kultivált (a szabadban termesztett, illetve időnként megletelepedő) hajtásos növények szerepelnek. Az őshonos fajok között az ország területén jelenleg is fellelhető spontán növények mellett a bizonytalan előfordulású – és a korábban ismert hazai lelőhelyeiről bizonyosan kizárt – taxonok is megtalálhatóak.

A határozókönyv tartalmazza a határozókulcsban szereplő alaktani szakkifejezések ábrákkal bővített magyarázatát, illetve az egyes nemzetségek kulcsa előtt a határozást segítő megjegyzések szerepelnek. A kulcsok a hazánkban megszokott dichotomikus rendszerben íródtak, és differenciális bélyegek alapján különítik el a taxonokat. A differenciáló rész után az adott taxon rövid leírása olvasható. A határozókulcsok végén feltüntetésre került a taxon termete, életformája, virágzása (harasztok esetében spóraéresi) ideje, jellemző élőhelye, magyarországi elterjedése és fontosabb társnévei. Várhatóan 2010-ben jelenik meg a második, növényrajzokat tartalmazó kötet.

A kiadvány megrendelhető az ANPI címén (3758 Jósvafő, Tengerszem oldal 1., e-mail: hatarozko.anp@t-online.hu)

Cifrarák a felsőtárkányi tavakban

A felsőtárkányi park területén található két tó egyikéből, az alsó, kisebb kiterjedésű horgásztóból 2009. október 6-án Barta Oszkár kollégánk kishalvagóság során egy szokatlan habitusú, számunkra ismeretlen fajú rákot emelt ki. z azonosítást elvégezve megállapítottuk, hogy egy, a Bükk térségéből eddig még nem adatolt rákfaj, a cifrarák (*Orconectes limosus*) került hálóbá. Ez az adventív, észak-amerikai eredetű izelt-lábú alig több mint két évtizede jelent meg Magyarországon, és azóta is folyamatosan terjeszkedik, mint azt esetünk is példázza. A cifrarák európai „karrierjét” Németországban kezdte, ahová 1870-ben a rákpestisben megriktult, őshonos rákállomány pótlására telepítették be a gombabetegségek ellenálló fajt. (Egyébként ez a 19. század végi járvány a hazai rákállományt is súlyosan érintette.) Az új jövevény Németország felől, feltehetően a „dunai víziút” érkezett a Kárpát-medencébe, ahol eddig elsősorban a nagyobb folyókból mutatták ki. A cifrarák rendszerint – hazai rokonaihoz (folyami rák, kecskerák, kövirák) hasonlóan – a tizlábúrákok (*Decapoda*) közé tartozik. Rákpestissel szembeni rezisztenciája, alkalmazkodóképessége következtében további térnyerése a három említett, őshonosnak tekintett rákfajunk maradék állományainak fokozódó visszaszorulását, ill. teljes eltűnését eredményezheti. Ez a veszély a Tárkányi-medence és a Déli-Bükk esetében is fennáll, mivel a felsőtárkányi tavak, és az innen csak 2,5 km-re található Oldalvölgyi-tavak a Lök völgyi-patak vízrendszerén keresztül összeköttetésben állnak. Utóbbi töredék a folyami rák egyik utolsó, töredék állományának ad otthont térségünkben. (Fitala Csaba – BNPI)

Kármentesítés az ANPI működési területén

Az Országos Kármentesítés Program keretében 2009-ben két nagyobb illegális hulladéklerakó felszámolása történt meg Szögliget és Bánréve község határában, ahol értékes élőhelyeket szennyeztek. A Bánréve közelében a régi Sajó-holtág lefűződéséből kialakult ex-lege védett és Natura 2000-es látot kb. 18 000 tonna törmelék és kommunális szemét veszélyeztette. A láptérület olyan értékes növényfajoknak ad otthont, mint a békalilliom, vizi-tök és a kálmos. A vérűves láptérekben többek között a vérű-boglárkalepke és számos szitakötő faj élőhelye került veszélybe. Áprilistól augusztusig 9000 tonna hulladékot távolítottunk el a területéről, amely a teljes mennyiség közel fele. Az újabb geodéziai felmérések kimutatták, hogy a láptermécséből még 7100 m³ hulladék vár elszállításra. Terveink szerint a munkálatokat 2010-ben a teljes kármentesítési folyamatjuk, majd elvégezzük a vizes élőhely helyreállítását. Szögligeten teljesen felszámoltuk a Meleg-oldal felhagyott köfejűjében található kevert kommunális hulladéklerakót. Erről a nyíltkarsztos területről kb. 1000 tonna hulladékot szállítottunk el. A kármentesítést követő talaj- és vízmintavétel nem mutatott ki hátramaradt szennyeződést, így ezen a helyszínen a kármentesítést befejeztük. A tereprendezést követően a termőhelynek megfelelő fajokkal beerdősítjük a területet. (G. Farkas Tünde – ANPI)

Feladók: Duszka József igazgató
Kiadó: Bükk Nemzeti Park Igazgatóság
3304 Eger, Sándor utca 6.
Levelezési cím: 3301 Eger, Pf. 116
Telefon: 36/411-581, Fax: 36/412-791
E-mail: bnpi@karsag.bnp.kvvm.hu
www.bnpi.hu

Feladók szerkesztő: Baráz Csaba
Szerkesztők: Biró Barbara,
Erdei Nikolett, Sz. Tóth Erika,
Újvárosy Antal, Piller Erőkö
szalmain az ANPI és a BNPI munkatársai
Lektorálják: Holló Sándor,
Fitala Csaba

Nyomdai munkák: Garamond Kft. Eger
Grafika és tördelés: Molnár Zoltán

ISSN 1788-2567
Nyilvántartási szám: 2/9/1221-1/2006
Készült az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság és a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság együttműködésében.

Huculok a lovas sportban

A Kárpátok hegyi lova, a hucul kisló, nevét az Északkeleti-Kárpátokban élő népről kapta. Ők tenyésztették ezt a zömök, jó ellenálló-képességű fajtát, amely a hegyi viszonyokhoz is kiválóan alkalmazkodott. Figyelemreméltó a munkabírása, ezt jól példázza, hogy a Monarchia hadseregében máhásállatnak használták.

A hucul fajtának a II. világháború után Magyarországon nem volt törzstenyészete. A hetvenes évek végén dr. Anghy Csaba a Budapesti Állat- és Növénykert igazgatója kezdte el összegyűjteni a még fellelhető egyedeket, és az Állatkert keretein belül továbbtenyésztette őket szlovák és lengyel ménnek behozatalával. Az Aggteleki Nemzeti Park megalakulásakor az állományt átszállították Jósfaóra, ahol a ménes azóta is gyarapodik. Az elsődleges cél a génállomány megőrzése, azaz a fajta megővése a magyarországi kipusztulástól, valamint a területkezelésben való hasznosításuk. A földművelők által felhagyott területeken huculok legelnek, így segítve elő a park gyepek területeinek egészséges fennmaradását. A kancaménés Jósfafőli 1,5 kilométerre, Gergés-lápnán egész évben ridegtartásban él.

A kulturfajtákhoz szokott ember furcsának találhatja az apró termetű hucul lovat, ezért is fontos a fajta népszerűsítése, mely lehetővé teszi a hucul ló szélesebb körben való elterjedését. Az első ilyen kísérletet 2003-ban került sor, amikor Ousor Edina és Ousor Lankás a fajta nemzetközi gálájára, Gladysowra (Lengyelország) hegyszékre fogva, gyalog menetben jutott ki. A bakon Kovács János ült. Az Aggtelek-Gladysow közötti 302 km-es távot négy és fél nap alatt tették meg.

Az utóbbi években Igazgatóságunk jelentős lépéseket tett a hucul tenyésztés terén. Erről és a Krakóli Egyetemen kialakított speciálisan erre a fajtára alkalmazható akadályversenyről, az ún. „Hucul ösvényről” a Zöld Horizont 6. (2007. július), 7. (2007. szeptember) és 10. (2008. október) számaiban részletesen beszámoltunk.

2009-ben együttműködési megállapodást kötöttünk a mezőnyárad Forgács Ló Lovasklubbal, ahová a jósfaói ménesből – a versenyzésre való alkalmasság, a tenyésztéskénti kiterjedése céljából – Goral Ajnó-t áthelyeztük. Hamar bebizonyosodott, hogy meglepő gyorsasága mellett kiemelkedően jó a munkakészsége, az emberrel való együttműködése. A kicsi ló épp belefért a nemzetközi kispóni kategóriába, így indulhatott a Nemzeti Vágtán (Kis Huszár Vágtában), ahol (nyergében Sallai Rabekával) II. helyezést ért el. Legutóbbi sikereinket júliusban, a lengyelországi Hawlowicében megrendezett „Hucul ösvényen” értük el, ahol csapatunk minden tagja dobogós helyezésekkel és értékes különdíjakkal szerzett dicsőséget Jósfaónak. (Kőmives Sára – ANPI)

Madártani tábor Szőlöske-pusztán

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Bükk helyi csoportja ez évben október 20-ai és 25-e között rendezte meg madártani táborát Eger határában, Szőlöske-pusztán. A tábor célja a Bükkalja madárvilágának kutatása keretében őszi faunisztikai adatok gyűjtése

Erdei szalonka

Foto: Fitala Csaba

Ünnep Mátraverebély-Szentkúton

Foto: Judik Béla

A Bükki Nemzeti Park Igazgatóság természetvédelmi kezelésében lévő két tájvédelmi körzet alapításának 20. évfordulóját ünnepeltük 2009. október 16-án, Mátraverebély-Szentkúton.

A környezetvédelmi és vízgazdálkodási miniszter 9/1989. (VII. 24.) KVM rendelete kimondta a Karancs-Medves és a Kelet-Cserhát tájvédelmi körzetek létrejöttét. A KMTK területébe az országos jelentőségű „Salgóvár Természetvédelmi Területet”, a helyi jelentőségű védett természeti területek közül a rónabányai Szilvás-kőt, a karancsalja-somoskőújfalui Cserna-Kercseg-tetőt, a zagyvarónai Földhát-tető-Rónai-oldalt és Várhegyet, a Tehenes- és a Gortva-patak völgyét, a Zagyva forrását és a Bárna-patak forrásterületének egy részét, míg a KCSTK-ba a nagybárkányi Nádas-tót, a sámsonházi vulkán szelvényét, a sámsonházi Buda-hegyet olvasztotta be. Nőgrád megyében mintegy 14 000 ha országos jelentőségű védett természeti terület jött létre.

A 20. évforduló alkalmat adott az eltelt évtizedek történéseinek áttekintésére, eredményeinek számbavételére. A helyszín kiválasztását az indokolta, hogy a szentkúti Meszes-tető Natura 2000 területe szinte teljesen lefedő, tervezett mátraverebélyi Kőszirli-hegy és Meszes-tető természetvédelmi terület összekötő kapocs az alapítását ünneplő két tájvédelmi körzet között. Fontos volt a helyszín abban a vonatkozásban is, hogy társadalmi támogatottságot alapon meg a jelenleg folyamatban lévő védetté nyilvánításhoz.

A rendezvény résztvevőit a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium részéről Haraszti László szakállamtitkár tájékoztatta a természetvédelem aktuális országos feladatairól, illetve eredményeiről. Harnos Krisztián és Lantos István a tájvédelmi körzetek természeti értékeit mutatták be különös tekintettel az új kutatási eredményekre. Stoszek Krisztina az igazgatóság természetvédelmi kezelési feladatait és eredményeit ismertette. Timár Gábor erdőfelügyelő az erdőgazdálkodás és a természetvédelem kapcsolódási és ellenpontjait mutatta be a szentkúti Meszes-tető erdőállományainak elemzése kapcsán.

Tekintettel arra, hogy a szervezéshez jelentős anyagi támogatást nyújtott a társszervező Karancs-Medves Természetvédelmi Alapítvány, így a rendezvény keretében az alapítvány alapító elnöke dr. Fancsik János emléktáblát adott át Gubola Istvánnak a Nőgrád megyei Természetbarát Szövetség elnökének, illetve főtájkárnak, dr. Nyíri Lászlónak. A Bükki Nemzeti Park Igazgatóság igazgatója, Duszka József emléktáblát és díszdíjat adott át Stadler Árpádnak, aki vezető előadásában visszatekintett a természetvédelem „hőskorára”. (Judik Béla – BNPI)

Foto: Papp Erőkö

volt. E cél érdekében naponkénti terepbejárásokat és folyamatos madárbejegyzést végeztünk különböző korú és elegyarányú lombterületeken, illetve ezek szegélycserjésekben. Az eltelt nem egészen hat nap alatt az észlelt madárfajok száma 42 volt, egyedi azonosító gyűrűt 25 faj 260 egyede kapott. Több érdekes visszafogás (korábban jelölt madár ismételt befogása) is történt. Egyes vonulás-fenológiai megfigyelések arra utalnak, hogy az elmúlt évtizedekben megszokott őszi „vonulási mentrend” módosulni fog. Így pl. a barátka posztája vonulási időszak egyre inkább kitolódik, amit az idei őszön, a táborban is tapasztalni lehetett. Feltűnő volt egyes gyakoriak számitó fajok (pl. énekes rigó) csekély egyedszáma, illetve több pinytyle (zöldike, citromsármány) teljes hiánya az évnek ebben a szakában. A fogott madarak között úde színfoltot jelentett az erdei szalonka és a bajszos sármány egy-egy példánya.

A nagyobb hírverésnek köszönhetően a korábbi évekkel összehasonlítva jelentősen nőtt a napi látogatók száma (összesen 27 fő), de a tábor állandó személyzete (8 fő) a nagyobb vendégjárásból következő többletfeladatokat is sikeresen oldotta meg. Köszönjük a BNPI-nek és az Egererdő Zrt. Egri erdészetiének, személy szerint Garamszegi István erdészeti vezetőnek és Mester László kerületvezető erdésznek a tábor lebonyolításához nyújtott segítségét. (Fitala Csaba – MME)